

"Nəsimi" ekran əsəri: duygusal və mətin Nəsimi

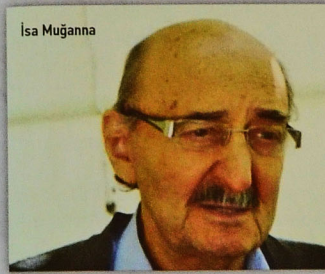

*Mən aşiq, soy ilandi,
Şahmar da soy ilandi.
Nəsimi tək bu aşiq
Yolunda soyulandi.*

Bu bayatı insan taleinin, həyat yolunun Nəsimi adlı tayininin şifahi ədəbiyyatda ilk inikasıdır. "Nəsimi ili"ndə kino tariximizin "Nəsimi" adlı ekran əsərində bəhs etməmək mümkünsüzdür. Yazılı ədəbiyyatımızda ilk Nəsimi obrazının yaradıcısı İsa Muğannanın (Hüseynov) (12 iyun 1928 – 1 aprel 2014) "Məhşər" romanının motivləri əsasında çəkilmiş və mütəfəkkir şairin ilk kinoobrazı olan "Nəsimi" ekran əsəri haqqında (və ələcə də romanın özü haqqında) fərqli fikirlər mövcuddur. Bir qisim fikir və söz sahiblərimiz bu ekran əsərini yalnız çəkildiyi dövr üçün dəyərli hesab edir, digər qismi

bütün dövrlərin kinoşəxslərindən biri kimi səciyyələndirir. Daha bir subyektiv fikir olaraq bildirim ki, 46 il boyunca tamaşaçı sarıdan korluq çəkməyən bir ekran əsəri olaraq "Nəsimi"ni yalnız çəkildiyi dövrün uğuru adlandırmağı doğru hesab edə bilmərəm.

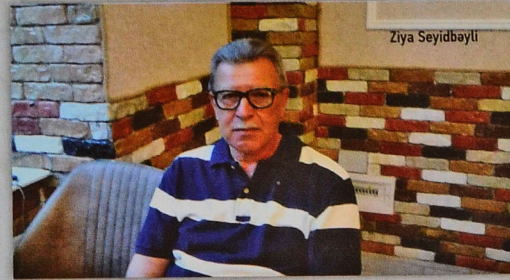
Oxucularımıza kinematografiyamızın əvəzsiz ustad sənəri müəlliflərindən və quruluşçu rejissorlarından biri Həsən Seyidbəylinin (22 dekabr 1920 – 25 iyun 1980) mükəmməl yaradıcılıq məhsullarından biri olan "Nəsimi" ekran əsəri haqqında vikipediya məlumatı ilə və adının yanında "ekran əsəri" söz birləşməsi işlənsə, əlavə şərhlər, təriflər, epitetlərlə məqaləmizi çox yükləmədən bir-baş 46 il öncə yaradılmış filmə bilavasitə və dolayısı ilə aidiyyəti olan ziyalılarımızın – İsa Muğannanın, Həsən Seyidbəylinin oğlu Ziya Seyidbəylinin, filmin bəstəkəri Tofiq Quliyevin və Nəsimi obrazının təkrarsız ifaçısı Rasim Balayevin xatirələrini təqdim edirik.

İsa Muğanna

İsa Muğanna:

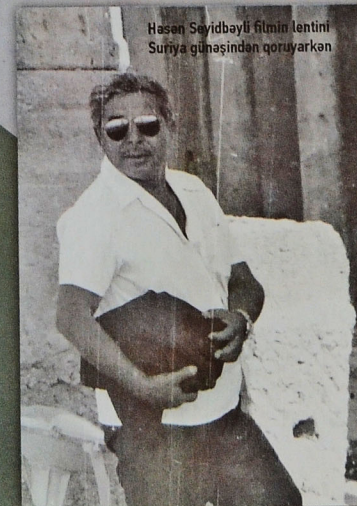
"Nəsimi poeziyasını, şairin çoxcəhətli şəxsiyyətini öyrənərkən mən bir müəllif kimi, onda müasir gəncliyimizin tərbiyəsi üçün vacib olan cəhətləri daha qabarıq təsvir etməyə çalışmışam".

Ziya Seyidbəyli

Ziya Seyidbəyli:

"Bədii şura ilə atamın fikri uyğun gəlmirdi. Hər dəfə "yuxarıdan" zəng edib hansısa rola onun seçdiyi aktyorun əvəzinə başqasını çəkməyi təkidlə xahiş edirdilər. Amma atam heç vaxt öz seçiminə dönlük çıxmayıb. Nəsimi roluna çox gənc aktyor olan Rasim Balayevi çəkmək istəyəndə çoxları buna etiraz etmişdilər. Amma filmə baxandan sonra hamı bir nəfər kimi atamın seçimini alqışlayırdı. Məncə, bu rol Rasim Balayevin "şah əsəri"dir. Nəsiminin 600 illiyi UNESCO tərəfindən qeyd olunduğu üçün o vaxt Nəsimi roluna mütləq tanınmış aktyorun və ya artıq məşhurlaşmış simanın çəkilməsi stereotipi yaranmışdı. Müslüm Maqomayevin, deyəsən, Nodar

Həsən Seyidbəyli filmin lentini Suriya günəşindən qoruyarkən

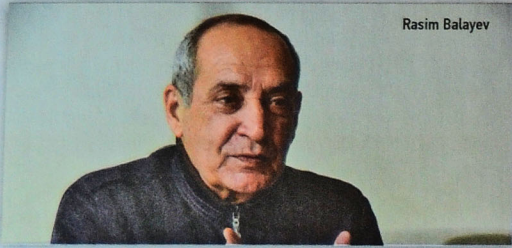
Tofiq Quliyev

Tofiq Quliyev:

"Nəsimi" ekran əsərinin musiqisi söz yox ki, özgünlüyü ilə seçilməyə bilməzdi. Filmədə səslənən mahnıların mətni Nəsiminin sufi şeirlərindən götürüldüyündən görkəmli bəstəkar Tofiq Quliyev də şeirlərin ruhuna uyğun olaraq sufi tərzində musiqi ladlarına üstünlük verib. Bəstəkar film üzərindəki iş prosesini belə xatırlayırdı:

"Həsənə (Həsən Seyidbəyli – red.) işləmək mənim üçün çox xoş idi. İşləməkdən yorulmurdu. O, musiqini çox gözəl duyurdu, özünün də yaxşı səsi var idi. Ümumiyyətlə, bədii film bir neçə yaradıcı insanın birgə əməkdaşlığının məhsuludur. Müvəffəqiyyət bu insanların bir-birinə etimad, inamından asılıdır. Ona görə də kinorejissor ətrafına yalnız özünün etibar etdiyi insanları yığdıqdan sonra filmin çəkilişinə başlamalıdır. Bu mənada H.Seyidbəyli ilə mənim yaradıcılıq birliyim çox məhsuldar olmuşdur. Doğrusu, onun filmlərinin çəkilişinə hansısa başqa bəstəkarın cəlb olunma biləcəyini heç ağılıma belə gətirməzdim. Heç bu, mümkün də deyildi". "Nəsimi"nin ekran təcəssümündə iştirakıma razılıq versəm də, həyəcan keçirirdim. Çünki ağır filmidi, nəse ona uyğun musiqi dilini müəyyənləşdirmək o qədər də asan deyildi. İmtina etməyi də özümə sığışdırmırdım. Qədim dostumu incik sala bilərdim. Həsən, görünür, nəse duymuş kimi, bir gün qəfildən soruşdu: "Qardaş, heç bir demirsən musiqini nə vaxt tamamlayırsan, necə işləyirsən?" Onun bu sözləri sanki məni düşüncələrdən ayırdı. Qəti qərarə aldım ki, havasla işə girişib, musiqini tamamlayım. Çox ciddi hazırlıqdan sonra bir ay müddətində "Nəsimi"nin musiqi parçalarını bitirib filmin rəhbərliyinə təhvil verdim".

Rasim Balayev

Rasim Balayev:

"Filmin ikinci rejissoru Əşrəf Mamayev ssenarini oxumaq üçün mənə gətirəndə inanmamışdım ki, mənə o rola çəka bilərlər, çünki eşitmişdim ki, film şairin UNESCO xəttilə qeyd olunan 500 illiyinə həsr olunub, həm də Nasiminin ilk kinoobrazı olmalıdı, ona çox məşhur aktyorlardan kiminsə çəkilməsi tövsiyə olunurdu. O vaxt əsəb sistemim korlanmışdı, Mərdəkəndə xəstəxanada yatırdım; bir onda korlanıb əsəblərim, bir də indi... Onda Nəsimi köməyimə gəldi, indi köməyimə gələn rol yoxdu... Dediym odur ki, ssenari 3–4 gün qaldı məndə. Əşrəf Mamayev gələndə soruşdu ki, nə oldu, oxudun? Dedim, ha, yalandan dedim e... Soruşdu, necədi, dedim, əla.

O rolda çəkilmək mənim üçün ölüm-dirim məsələsi idi. Sağ olsun başda Həsən Seyidbəyli olmaqla bütün çəkiliş qrupu çox böyük məna və işgüzar dayaq oldular. Rəhmətliyi qiyabi tanıyırdım. Əsərlərini oxumuşdum – "Cəbhədən cəbhəyə", İmran Qasimovla birlikdə yazdıqları "Uzaq sahillərdə" kitabları çox populyar idi. Filmlərinə baxmışdım. Onlar İsa Hüseynovla "Nəsimi"nin ssenarisi üzərində işləyən vaxtlarda mənə televizorda görüblər. Bunu sonradan dedilər. Mənə o vaxtlar kinoya çəkməsələr də, qiraət ustası kimi televiziyağa tez-tez dəvət edirdilər, mən də həvəslə bu işlə məşğul olurudum. O vaxt da videoyazı hala yox idi, verilişlər efirə canlı gedirdi. Seyidbəyli də mənə belə verilişlərin birində görüb, İsa Hüseynova deyib ki, "bu oğlanın xarici görünüşü Nəsimi obrazına çox uyğundu, amma necə aktyor olduğunu bilmirəm". Çünki qiraət ustası olmaq hələ yaxşı aktyor olmaq demək deyil. Beləliklə, ikisi də mənə bəyənir, düşünüb-dəşinəndən sonra ssenarini mənə gətirmişdilər. Heç ümi-

dim də yox idi ki, bu rola təsdiqlənə bilərəm. Hətta bəziləri özümə də demişdilər ki, özünü aldatma, o rola təcrübəli aktyor axtarırlar, sən təsdiqləməzlər. Mən də deyirdim ki, qətiyyəni özümü aldatmıram, təsdiqlənəcəyimi ağılıma da gətirmirəm. Təsdiq olunduğumu biləndə dizlərim əsdi, qorxdum, çünki bu rolda ekrana çıxmaq mənim üçün "olum-ölüm" məsələsi idi. Uğursuz alınsaydı, sənətdən getməliydim. Xoşbəxtlikdən işim bəyanıldı.

İlk çəkiliş günü Şirvanşahlar sarayında oldu – Nəsimi ilə Şirvanşah I İbrahim (Səməndər Rzayev – red.) dialoqu. Yadımdadı ki, mən bir az gecikmişdim, Seyidbəyli hirsələnmişdi. Onda paralel olaraq "Ömrün ilk günü" filmində də çəkildim. Neft Dağlarındakı çəkilişdən Şirvanşahlar Sarayına gəldim. Hər iki filmdə eyni vaxtda çəkilməyim bir az söz-söhbətə səbəb olmuşdu. Əvvəl "Nəsimi"yə təsdiq olunmuşdum, sonra "Ömrün ilk günü" filminə.

"Ömrün ilk günü"nün çəkilişləri daha tez başladı. Həsən müəllim o qədər də razı deyildi o filmə çəkilməyimə, deyirdi ki, sənə ağır işin var, Nəsimi boyda rola çəkilməlisən. Amma Arif Babayev Seyidbəyliyə demişdi ki, "Nəsimi" başlayana qədər "Ömrün ilk günü"ndə mənim çəkilişlərim qurtaracaq. Mən ilk dəfə idi filmə çəkilməyə başlamışdım, ona görə istəyirdim ki, eyni vaxtda lap 4–5 filmə çəkilim. Neft Dağlarında çəkiliş aparmaq da gözlənilməzliklər deməkdi – biz bir həftə gözlədik ki, çəkiliş aparmağa uyğun hava şəraiti yarasın. Ona görə "Nəsimi"nin ilk çəkiliş gününə yubanmışdım.

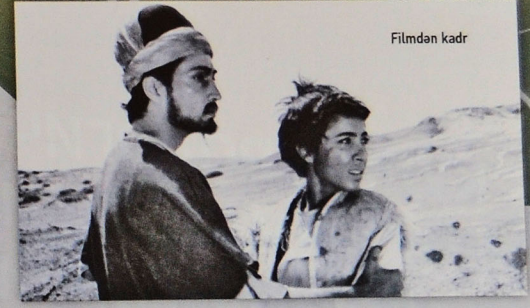
Bilirsiniz ki, "Nəsimi" Azərbaycan kino tarixində yeganə filmədi ki, epizodları naturə və tarixi yerlərin fonunda çəkilmiş kadrlardan ibarətədi, bu filmə bir dənə də olsun pavilyon, dekorasiya çəkilişi yoxdu. O biri tarixi filmlərimizdə tarixi məkanlarda naturə çəkilişlərdən başqa dekorasiya, pavilyon çəkilişləri də var, amma "Nəsimi" ancaq tarixi məkanlarda çəkilib. Təbii ki, yaxşı kinonun canı yaxşı ssenaridə, birinci şərt budur, sonra rejissor işi. Həmişə deyirlər ki, filmin müəllifi rejissorud. Bilmirəm, vallah, indi nəyə yaxşı ssenarilər yoxdu... Hər hansı filmin uğurlu alınması bir nəfərin uğurlu işi ilə ölçülə

Filmdən kadr

Filmdən kadr

Filmdən kadr

bilməz. Çünki bu, kollektiv sənətdir, bir neçə sənətin sintezi, toplusudur. Burada bir nəfərin işi alınsa, o birininki alınmasa, mütləq filmin keyfiyyətinə təsir edəcək. Ona görə də filmə məşğul olan bütün insanların əməyi harmonik halda üzə çıxmalıdı. Ssenari müəllifindən tutmuş fəhləsinə kimi. Yadımdadı, çəkiliş vaxtı divar qəzeti çıxırdı, adı belə idi: "Насими – от семи до семи". Yəni səhər saat yeddindən axşam yeddiyə qədər film üzərində çalışırdıq. Hamıda da bir fədailik var idi. Ona görə də bu film indi də baxılır. Baxmayaraq ki, 46 il öncə çəkilib.

Bir neçə il əvvəl Nəsimini daha çox yalnız ədəbiyyat mütəxəssisləri tanıyırdılar. Geniş oxucu kütləsi üçün o qədər də bəlli bir şair deyildi. Nizamidən, Füzulidən fərqli olaraq, orta məktəbin ədəbiyyat dərsləklərində ondan yalnız bircə şeir var idi...

O vaxt Nəsiminin 600 illiyinin UNESCO tərəfindən qeyd olunmasının, portretinin yaradılmasının böyük rolu oldu, hətta oğlan

ədar. "Nəsimi ili" çərçivəsində 60–70 görüşdə olmuşam. Bu fikirləri o görüşlərdə də söyləmişəm: gənc nəsil mütləq ölkəsinin, xalqının tarixini bilməli ki, fəxr etməli faktlardan xəbərdar olsun. Əlbəttə, insanın, xüsusən gənc insanın bütün dünya mədəniyyətindən məlumatı olmalıdı, amma, ilk növbədə, öz tarixini, öz mədəniyyətini bilməli, öz tarixi şəxsiyyətlərini tanımalıdır. Təəssüf ki, yeni nəsil o qədər də məlumatlı deyil bu mənada. Səlahiyyətli şəxs olmasam da, adi bir vətəndaş kimi deməliyəm ki, məktəblərdə bu sahəyə aid tədris gücləndirilməli. Keçmişimizi mütləq bilməliyik ki, kim olduğumuzu unutmayaq."

İmadəddin Nəsiminin siması, obrazı, doğurduğu təəssürətin məhz Rasim Balayevlə eynilik kəsb etdiyini bir daha vurğulamağa ehtiyac duyulmasa da, sadəcə onu qeyd etməliyəm ki, bəşəriyyətə humanizm idealları aşılamaq missiyası ilə dünyamıza, xalqımıza, məmləkətimizə ata edilən bu şəxsiyyət sıradan bir şair deyil deyər.

Filmin obrazlarının kollajı

uşaqlarına Nəsimi adını da o vaxtdan qoymağa başladılar. O vaxt da, indi də müxtəlif Şərqi xalqları Nəsimini öz adlarına çıxırlar. Təbii ki, ədəbiyyatçılarımız bütün dövrlərdə belə cəhdlərin cavabını tələb-sübutlarla veriblər, "Nəsimi" filmi də ən tutarlı cavablardan biri oldu. Son iki ildə Nəsimi Festivalının baş tutması, bu ilin, hətta Prezidentin sərəncamı ilə "Nəsimi ili" elan edilməsi isə şübhəsiz ki, son dərəcə əhəmiyyətli məsələdir, çox böyük təbliğətdir. Ümumiyyətlə, bizim ele möhtəşəm klassiklərimiz var ki, hər birinə bir il həsr etmək olar. Bu həm də gənc nəslin onları daha dərindən tanımasına kömək

onun obrazı da adi romantik şair obrazı ola bilməz. Və ya yalnız bu obrazla məhdudlaşdırılmamalıdır. Başqa sözlə, Nəsiminin duyğusallığı qədər də mətin və yeri gələndə, hətta şərtliyinin gerçəkliyini onun həyat yoluna və yaradıcılığına öləri bələdlilik də sübut edir. Və da təbiidir. Və bu təbiilik "Nəsimi" ekran əsərində, Nəsimi kinoobrazında əvəzsiz, təkrarsız inikasını tapıb.

Samira Behbudqızı